

DEĞERLENDİRME

Akademik Makale Yazımı Üzerine Editöryal Notlar

Editorial Notes on Writing Academic Articles

 Tuba İnal Çekiç,¹ Kumru Çılgin,² İdil Akyol Koçhan²

¹TU-Darmstadt, Sosyoloji Enstitüsü, Kent ve Mekân Sosyolojisi Bölümü, Hessen

²Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, İstanbul

Giriş

Bu yazının kaleme alınma nedeni, hem *Planlama Dergisi*'ndeki editörlük deneyimlerimizden hem de kendi akademik yayın süreçlerimizde edindiğimiz birikimleri paylaşma arzumuzdur. Akademik makale yazımına dair verilebilecek pek çok tavsiye olmakla birlikte bu yazıda; özellikle tez yazımından başlayarak dergi yayınına giden yolda kritik gördüğümüz birkaç noktaya değinmek istiyoruz. Her şeyi kapsamaya değil, editöryal süreçte sıkça karşılaştığımız ve yazarların en çok zorlandıkları alanlara dair kısa ama etkili notlar sunmaya çalışacağız. Aktaracağımız bu notların bir kısmı *Planlama Dergisi* özelinde olup, bir kısmının ise tüm akademik yazım süreçlerinde yol gösterici olacağını umuyoruz.

Notlarımızı paylaşmadan önce derginin kısa bir arka planını vermek isteriz. Zira bu arka plan, derginin kabul ettiği yazıların hem konusunu hem içeriğini belirlemektedir. Bu nedenle, yayın yapmayı düşündüğünüz her dergi için benzer bir araştırma yapmanızı öneririz. Bir dergiye makale göndermeden önce, o derginin biçimsel koşullarının yanı sıra kapsamını, düşünsel yönelimini, tartışma kültürünü ve okuyucu kitlesini anlamak kritik önemdedir. Dergiden örnek makalelere bakmanın ve derginin genel yaklaşımını kavramanın faydalı olacağını vurgulayarak ilk notumuzu düşümleriz.

Planlama Dergisi, TMMOB Şehir Plancıları Odası'nın (ŞPO) yayın organı olarak 1986 yılında yayın hayatına başlamıştır. İlk yıllarında meslek üyeleri arasında deneyimlerin ve tar-

tışmaların paylaşıldığı bir ortam sunmayı, akademiden aldığı destekle pratik ile kuram arasındaki bağı güçlendirmeyi hedeflemiştir. Dönemsel olarak yayına ara verilse de 2003'ten itibaren düzenli süreli yayına dönüşmesiyle birlikte derginin birikimi daha da güçlenmiştir. 2012'de ŞPO İstanbul Şubesi Yönetim Kurulu'na seçilen bizler, seçim sürecinde de dile getirdiğimiz bir hedef doğrultusunda dergiyi akademik dünyada görünür kılmak için çalışmalara başladık. Bu girişim, aynı zamanda planlama alanında üretilen bilgi ile akademik yayın standartları arasındaki mesafeyi azaltma çabasının da bir parçasıydı. O dönemdeki en temel motivasyonlarımızdan diğeri de tez yazım sürecinde makale yayımlama kriterini karşılamaya çalışırken yaşadığımız zorluklardı.

Bu amaçla çıktığımız akademik yayın olma yolunda, *Planlama Dergisi* 2013'te TÜBİTAK tarafından ULAKBİM Sosyal Bilimler Veri Tabanı'na dahil edilerek "ulusal hakemli dergi" statüsünü kazandı. Sonraki yıllarda uluslararası endekslerde de yer alarak bilimsel camiada daha geniş bir etki alanına ulaştı. Günümüzde dergi; Web of Science–ESCI, ERIHPLUS, EBS-CO, GALE ve ASCI gibi dizinlerde taranmakta, yılda üç kez çevrimiçi yayımlanmakta ve şehir ve bölge planlama alanının yanı sıra ilişkili disiplinlerden gelen akademik araştırmaları, yerel uygulama örneklerini ve kentsel politikaları meslektaşlarına ulaştırmaya devam etmektedir. Açık erişim ilkeleri doğrultusunda lisanslanan içerikleriyle yalnızca plancılara değil, kent üzerine çalışan daha geniş bir okur kitlesine de hitap etmektedir. *Planlama Dergisi*, bu yönüyle hem meslek içi bir

paylaşım alanı hem de uluslararası akademik diyaloga açık bir platform işlevi görmektedir. Bu süreçte yapılan düzenlemeler, Yayın Kurulu yapısındaki yenilikler ve editöryal işleyiş, derginin akademik standartlarını güçlendirmiş ve uluslararası indekslere girme koşulumuzu sağlamıştır.

Yayın Kurulu Ön Değerlendirmesi

Yayın sürecinde 2021 yılında yaptığımız değişiklikle uygulamaya koyduğumuz en kritik aşama, araştırma makalelerinin Yayın Kurulu ön değerlendirmesine alınmasıdır. Her araştırma makalesi, üç farklı Yayın Kurulu üyesine anonim olarak atanır ve bu üyelerin belirli kriterlere göre ayrı ayrı yaptıkları puanlamalar sonucunda değerlendirilir. Ön değerlendirmeler neticesinde, üç üyenin toplam puanına göre 9–15 aralığında puan alan makaleler hakem sürecine alınır; bu eşiği yakalayamayan makaleler ise gerekçeleri yazarlarına açıklanarak reddedilir. Bu aşama, derginin niteliğini korumanın yanı sıra yazarlar açısından da bir geri bildirim sürecidir.

Bu süreçte; araştırma sorusunun açık ve belirgin biçimde ifade edilip edilmediği, bu sorunun literatürle ilişkilendirilerek tutarlı bir teorik çerçeve içinde ele alınıp alınmadığı, çalışmanın içeriğine uygun bir araştırma yönteminin tanımlanıp tanımlanmadığı, sonuçların araştırmanın bulgularından hareketle tartışılıp tartışılmadığı ve çalışmanın *Planlama Dergisi*'nin amacı ve kapsamıyla uyumlu olup olmadığı temel değerlendirme ölçütleri olarak dikkate alınır. Bu sistem hem şeffaflığı hem de akademik niteliği korumak açısından önemlidir. Ayrıca, hakemlerin yalnızca gerçekten değerlendirmeye değer metinlerle meşgul olmasını sağlayarak uzayan hakem değerlendirme süreçlerinin önüne geçer.

Bu aşamaya ilişkin istatistikler de önemli bir gerçeği yansıtmaktadır: Son yıllarda araştırma makalelerinin yaklaşık %60'ı ön değerlendirme aşamasında reddedilmektedir. Bu oran, yüzeyde cesaret kırıcı gibi görünse de aslında derginin niteliğini korumak için gösterilen titizliğin bir sonucudur. Öte yandan, reddedilen makalelerin ortak sorunları incelendiğinde, yazarların kendilerine ders çıkarabilecekleri çok sayıda noktaya gözde çarpmaktadır. Özellikle muğlak giriş bölümleri, zayıf kuramsal çerçeveler ve planlama disipliniyle kurulamayan bağlar bu aşamada en sık karşılaşılan sorunlar arasındadır. Bir metnin reddi, başarısızlıktan çok, yazarlık becerilerini geliştirme ve akademik üretimi olgunlaştırma yönünde önemli bir deneyim olarak görülmelidir.

Yayın Kurulu Ret Nedenleri

Editörlük deneyiminde en sık karşılaştığımız durum, özellikle 2021 sonrası yayın sürecindeki değişimle birlikte; “editöryal” ret dediğimiz ön elemedir. Bir makalenin hakemlere ulaşmadan reddedilmesinin birçok nedeni olmakla birlikte, birkaç ortak nedeni sıralamakta fayda var:

Öncelikle, bir makalenin akademik değerini belirleyen unsur, yalnızca topladığı veriler değil, ortaya koyduğu analitik katkıdır. Sıkça karşılaştığımız temel sorun, özellikle planlama alanındaki çalışmaların betimleyici bir rapor niteliğinde kalmasıdır. Çoğu makale “ne oldu?” sorusunu yanıtlarken; akademik bir makalenin, aynı zamanda “neden oldu?” ve “ne anlama geliyor?” sorularına da yanıt vermesi gerektiğini atlar. Bu bağlamda, yalnızca olguların kaydını tutan bir metnin akademik katkısı sınırlıdır. Oysa araştırmacının verilerden hareketle geliştirdiği analitik tartışma, makalenin asıl değerini oluşturur. Bir araştırmayı bilimsel kılan, verinin kendisi kadar veriden çıkarılan anlamdır.

Bir başka yaygın sorun, teorik çerçevenin belirsizliği ya da hiç kurulmamış olmasıdır. Literatür bölümü, yalnızca “kim ne demiş?”in sıralanmasından ibaret olmamalı; çalışmanın hangi tartışmaya katkı sunduğu da açıkça gösterilmelidir. Kuramsal çerçeve, geçmiş çalışmaları özetleyen bir alan olmasının ötesinde yazarın kendi konumunu ve iddiasını kurduğu zemindir.

Öte yandan, literatürdeki eğilimleri kapsamlı biçimde tartışmaya odaklanan çalışmaların “araştırma makalesi” olarak değerlendirmeye sunulması da başka bir sorundur. *Planlama Dergisi*'nin kapsamına giren alanlarda mevcut yazını eleştirel biçimde ele alan, teorik yaklaşımların güçlü ve zayıf yönlerini tartışan ve geleceğe dönük araştırma alanlarını ortaya koymayı hedefleyen çalışmaların “derleme makale” olarak değerlendirilmesinin daha uygun olacağı çoğu zaman göz ardı edilmektedir.

Yöntemsel tercihlerin gerekçelendirilmediği makaleler de benzer şekilde sorundur. Neden bu yöntemin seçildiği, nasıl uygulandığı ve araştırma sorusuyla nasıl ilişkilendiği net biçimde ortaya konmadığında, makalenin akademik katkısı zayıflar.

Ayrıca, *Planlama Dergisi*'ne gönderilen kimi makaleler güçlü veri sunsa da mekânsal ve kentsel tartışmalarla ilişki kurmadığı için uygun bulunmamaktadır. Dolayısıyla kuramsal ve yöntemsel boşluklar ile bağlamdan kopukluk, makalelerin elenmesine yol açan başlıca nedenlerdir.

Yayın Kurulu değerlendirmelerinde son yıllarda göze çarpan bir diğer husus ise çalışmaların planlama disipliniyle kurduğu ilişkinin niteliğindeki sorunlardır. Özellikle mimarlık, sosyoloji ya da mühendislik gibi alanlarda konumlanan çalışmaların, planlama disipliniyle açık bir kuramsal ya da mekânsal bağ kurmaksızın başvuruya sunulduğu örneklerle sıkça rastlanmaktadır. Dergimiz, farklı disiplinlerden gelen katkılara açık bir yayın politikası benimsemekte; ancak bu katkıların planlama alanıyla kavramsal, kuramsal ya da uygulamaya dönük bir ilişki kurması beklenmektedir.

Bu doğrultuda, pratikle ilişki kurmayan çalışmalar da ön değerlendirmeyi geçmekte zorlanır. Salt tanımlayıcı bir yaklaşım, *Planlama Dergisi*'nin okuyucusuna beklenen katkıyı sunmaz. Planlama, mekânsal olduğu kadar toplumsal, politik

ve çevresel süreçleri birlikte düşünen bir disiplindir. Bu nedenle, *Planlama Dergisi'*nde yayımlanacak her çalışma, bu çok boyutlu bakış açısını yansıtmalıdır.

Akademik Yazımda Yapı ve Odak

Bu noktada şunu rahatlıkla söyleyebiliriz: *Planlama Dergisi'*nin amacı ve kapsamına uygun biçimde hazırlanmış; tercih edilen makale türünün biçimsel ve düşünsel beklentilerini yansıtan; güçlü bir girişe, berrak bir araştırma sorusuna, planlama disiplinine oturan bir kuramsal çerçeveye ve yöntemle bütünleşen bir tartışmaya sahip çalışmalar, editöryal reddi aşmak için temel koşulları yerine getirmiş sayılmaktadır.

Tezden makaleye geçiş süreci de sıklıkla zorlayıcı olur. Bunun temel nedeni, tez ile makalenin farklı amaçlara hizmet etmesidir. Tez, kapsamlı bir çalışma olarak geniş bağlamı ayrıntılarıyla ele alır; makale ise çok daha dar bir odakla tek bir araştırma sorusu ya da argüman etrafında şekillenir. Tezin amacı, yazarın alanı ne kadar iyi bildiğini jüriye göstermektir; makalenin amacı ise o alana özgün bir katkı sunmaktır. Tezde uzun literatür ve yöntem bölümleri bulunması doğaldır; ancak makalede, yalnızca çalışmanın özgün katkısını görünür kılacak kadarı aktarılır.

Makalenin her bölümü, doğrudan merkezi argümana hizmet etmelidir. Yan anlatılar, arka plan tartışmaları ve ikincil konular elenmelidir. Bu nedenle akademik makale, evrensel ve standartlaşmış bir yapıya sahiptir: *Giriş – Literatür – Yöntem – Bulgular – Tartışma – Sonuç*. Bu yapı kimi zaman “sıkıcı” görünse de akademik iletişimin ortak dili olması açısından işlevseldir.

Bir diğer önemli nokta, makalede **giriş bölümünün** nasıl kurgulanacağıdır. Burada John Swales'in akademik yazım için önerdiği üç aşamalı model yararlı bir rehber sunar: İlk adım, araştırma alanını kurmaktır (*establishing the territory*). Burada çalışmamızın neden önemli olduğunu ve literatürde hangi tartışmalara eklemlendiğini gösteririz. Uzun tarihsel arka planlara giriş bölümünde yer vermek yerine, gerekiyorsa bunları ayrı bir kısımda açmak daha doğrudur. İkinci adım, araştırmadaki boşluğu tanımlamaktır (*identifying the niche*). Hangi yönlerin eksik çalışıldığını net biçimde ortaya koymak gerekir. Örneğin, “Çoğu çalışma düşük gelirli gruplara odaklanırken, yüksek nitelikli göçmenlerin konut piyasasındaki deneyimleri ihmal edilmektedir” gibi cümleler bu amaca hizmet eder. Son adım ise bu boşluğu doldurmaktır (*occupying the niche*). Araştırmamızın amacının ve sorularının açık biçimde ortaya konması, yazının içinde hangi boşluğu doldurduğunun açıklanması, yöntemin kısaca tanıtılması ve giriş bölümünün sonunda makalenin yapısının birkaç cümleyle özetlenmesi, pek çok derginin giriş bölümünde beklediği temel unsurlardandır. Bu yapı, okuyucunun metnin daha ilk sayfadan itibaren “nerede durduğunu” ve “nereye gittiğini” anlamasını sağlar.

Sonuç

Sonuç olarak, akademik makale yazımı hem disiplinin bilgi birikimine katkı sunan hem de yazarı akademik topluluk içinde konumlandıran bir süreçtir. Tez yazımından farklı olarak makale; daraltılmış bir odak, net bir teorik çerçeve, gerekçelendirilmiş bir yöntem ve güçlü bir analitik tartışma gerektirir. Editörlük deneyimlerimizin gösterdiği en temel ders şudur: Bir makale akademik değerini, sadece “ne söylediğiyle” değil, “nasıl söylediğiyle” kazanır. Verilerin kendisi kadar, onların nasıl işlendiği ve tartışıldığı kısmı da belirleyicidir.

Bu yazının, yalnızca *Planlama Dergisi'*ne gönderilecek çalışmalar için değil, genel olarak akademik yazım sürecinde de araştırmacılara destek olmasını dileriz. Her metin, düşünmenin ve ifade etmenin yeni bir yolunu açar; bu nedenle, yazma sürecini öğrenmenin ve üretmenin yaratıcı bir alanı olarak görmek gerekir.

Umarız ki bu notlar, yeni çalışmaların biçimlenmesine, tartışmaların derinleşmesine ve akademik paylaşımın güçlenmesine küçük de olsa bir katkı sağlar.